

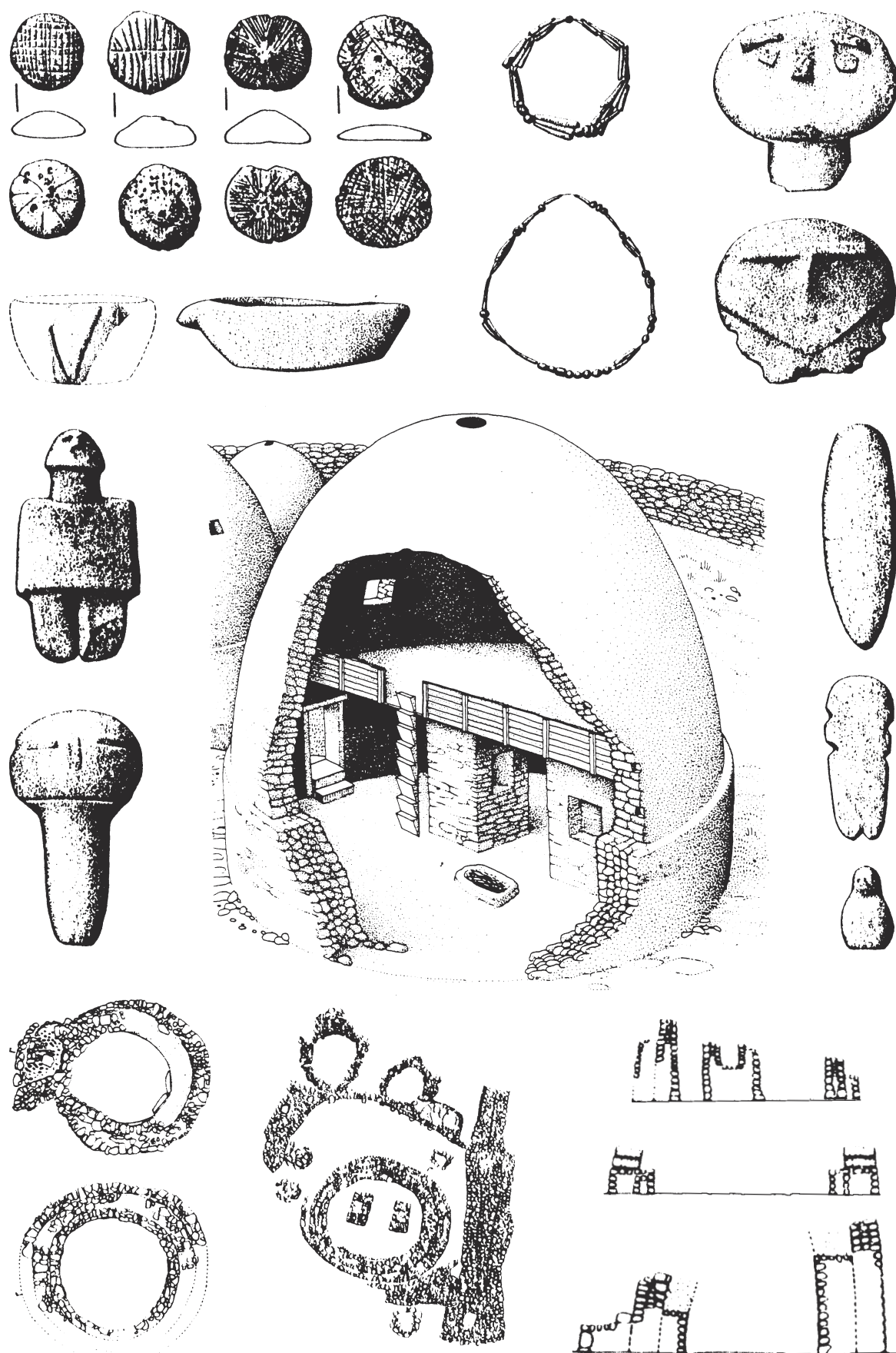
Jiné světy

Osídlení ostrovů Egejského moře v neolitu

Ostrovky východního Středomoří tvoří opravdu odlišný svět, pokud o nich uvažujeme ve vztahu k člověku. Navzdory značně torzovitým údajům, které poskytuje archeologie, se zdá, že dávné dějiny jejich osídlování člověkem jsou odlišné případ od případu. Bezesporu tento proces ovlivňovaly vzdálenosti od obydlených pevninských oblastí, zdroje pitné vody a možnosti obživy na jen omezené ploše souše, vzdálenosti od jiných ostrovů a pevnin, návaznost na využitelné plavební trasy či řetězce ostrovů. Neznáme ještě zdaleka vliv všech faktorů, které ovlivňovaly lidské rozhodování při pokusu osídlit kousky souše uprostřed moří. Hrály více roli společenské nebo přírodní faktory?

Poznání obvykle provází snaha zobecňovat naše poznatky v závěry. Snad to bylo v minulosti dáno dosaženou úrovní našich znalostí, které ještě umožňovaly zasadit je do zdánlivě dokonalých schémat. Dnes je jasné, že zobecnění je třeba formulovat opatrně. V případě nejstaršího osídlení ostrovů si to ukažme na jednotlivých případech.

Specifické postavení má izolovaný **Kypr**, který ve Středomoří patří k velkým ostrovům. Data získaná metodou ^{14}C a archeologicky zachycené pozůstatky osídlení naznačují tři oddělené kolonizační horizonty. Poprvé člověk na ostrov vstoupil zřejmě koncem paleolitu, poté v období předkeramického (akeramického) neolitu (kultura Khirokitia) a keramického neolitu (kultura Sotira). Zdá se, že mezery v osídlení nevznikly vyhynutím lidských skupin. Lidé se po vyčerpání zdrojů zřejmě vrátili na pevninu. To by vysvětlovalo absenci sídlišť mezi obdobími osídlení.

Obr. 4.1 Základy domů z lokality Khirokitia (dole), jejich rekonstrukce (uprostřed) a nálezy (včetně kamenných misek - nahoře) (podle Müller-Karpe, 1968, Malinovi 1991). ■

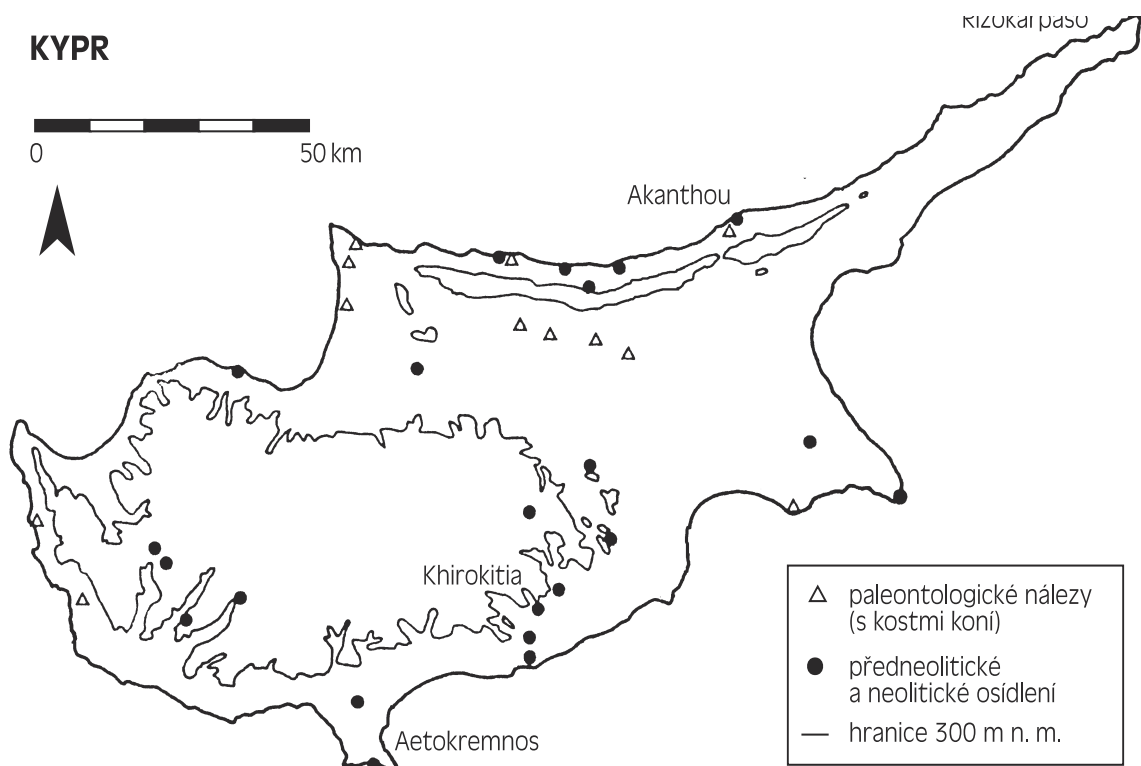
Za vrcholnou etapu v naznačeném prehistorickém období lze podle dat ^{14}C označit druhou polovinu 7. tisíciletí BC (cal).

Pro naše téma neolitizace Evropy jsou důležité především první dva horizonty osídlení ostrova, tedy pozdně paleolitický a akeramický. V prvním z nich zřejmě přilákaly člověka na ostrov možnosti obživy. Je doloženo přes třicet jistých a patnáct méně autentických paleontologických nálezů trpasličího koně. Jak dlouho mohl jeho lov sloužit k obživě člověka, nevíme bezpečně. Jen dvě kosti tohoto druhu byly nalezeny na lokalitách akeramického neolitu (Rizokarpaso, Akanthou), ale mohly být pouze sebrány neolitickým člověkem. Zdá se však, že po vybití všech trpasličích koní a slonů, člověk ostrov opustil.

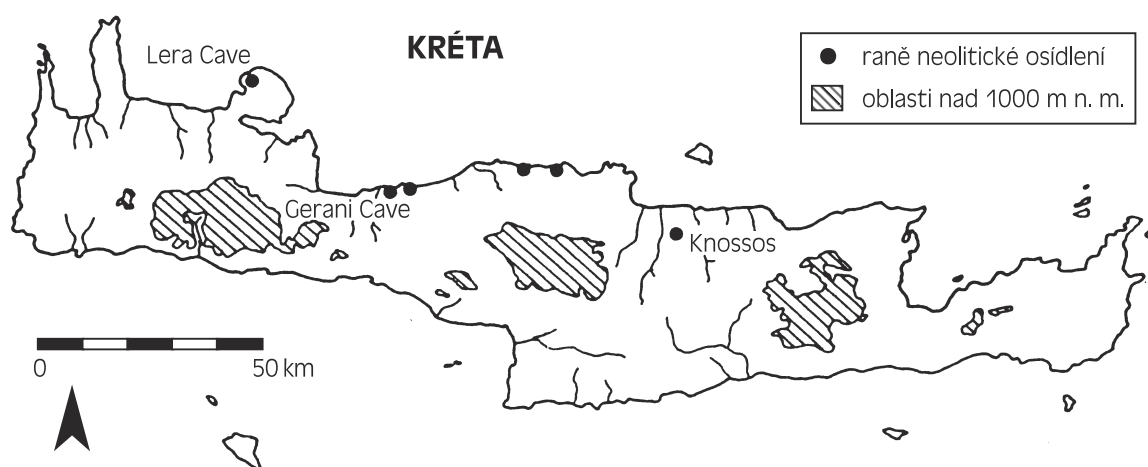
Existuje i další možnost výkladu: sídliště lidí ze závěru paleolitu byla zničena geomorfologickými vlivy (utvářením zemského povrchu vlivem přírodních podmínek). I známé lokality totiž tvoří pouhé nálezy kamenných štípaných nástrojů datovaných většinou pouze geologicky, tzn. polohou v nalezených vrstvách. Výjimkou je nověji zkoumaná lokalita Aetokremnos na jižním pobřeží poloostrova Akrotiri. Původní skalní úkryt využívaný v prehistorii k osídlení je dnes zřícený na svahu a erodované skále nad mořem. Kulturní uložení obsahují odpadiště s pozůstatky příležitostných ohnišť, korálky z mušlí a kamene. Z více než tisíce kusů odštěpků získaných výzkumem bylo přes sto nástrojů, především škrabadel a rydel. Nejpočetnějšími nálezy je na sto tisíc kusů kostí, většinou přepálených. Podařilo se určit pozůstatky nejméně 120 trpasličích koní a tří nedospělých trpasličích slonů, různých ptáků a velké množství přepálených mušlí a jiných mořských zdrojů. Přesto není zcela jasné, zda jde o místo specializovaného lovu nebo krátkodobého či ojedinělého osídlení. Data ^{14}C nejsou bez problémů, ale jejich průměr dává hodnotu 10 030 $\pm$ 35 BP. Pokud toto datum alespoň rámcově odpovídá, pak bylo toto místo osídleno nejméně dvě tisíciletí před počátkem akeramického neolitu.

Tímto nálezem však otázek přibývá. Nevíme nic o původu lidí, kteří toto místo osídlili. V úvahu připadá pobřeží Levanty nebo jižní Anatolie, ale o mechanismu kolonizace a cestách na ostrov nic nevíme. Není také jasné, zda šlo o předneolitické lovce a sběrače nebo o lidi s prvky neolitu ve své kultuře, specializované však na specifické ostrovní podmínky bez lidských a jiných predátorů. Získaná data nedovolují vyloučit žádnou z obou možností. Spadají totiž do období levantského předkeramického neolitu A (asi 10 300 - 9000 BP), ale zcela se nedá vyloučit ani předchozí pozdní fáze natufienu (asi 12 800 - 10 300 BP). Sídliště se řadí do „epipaleolitu“ nebo do „proto-neolitu“.

Kultura prvních zemědělců na ostrově byla pojmenována podle lokality Khirokitia, kde byly objeveny kamenné základy kruhových obydlí a nádoby pracně vyrobené z kamene. Dnes je známo přes dvacet lokalit. Mnohá nalezená keramika jde jen obtížně přiřadit k této kultuře, jen menší počet lokalit byl archeologicky zkoumán. Rozloha ostrova (9000 km²) dává průměrně 400 - 500 km² krajiny na jedno sídliště. Velký kontrast je především mezi počty vnitrozemských a pobřežních sídlišť. Právě od pobřeží lze předpokládat první fázi kolonizace. Její postup z východu po severní či jižní straně ostrova a po řekách na jižní straně ostrova je uvažován jen hypoteticky.

Obr. 4.2 Kypr. Paleontologické, předneolitické a neolitické osídlení (podle Cherry 1990, fig. 1)

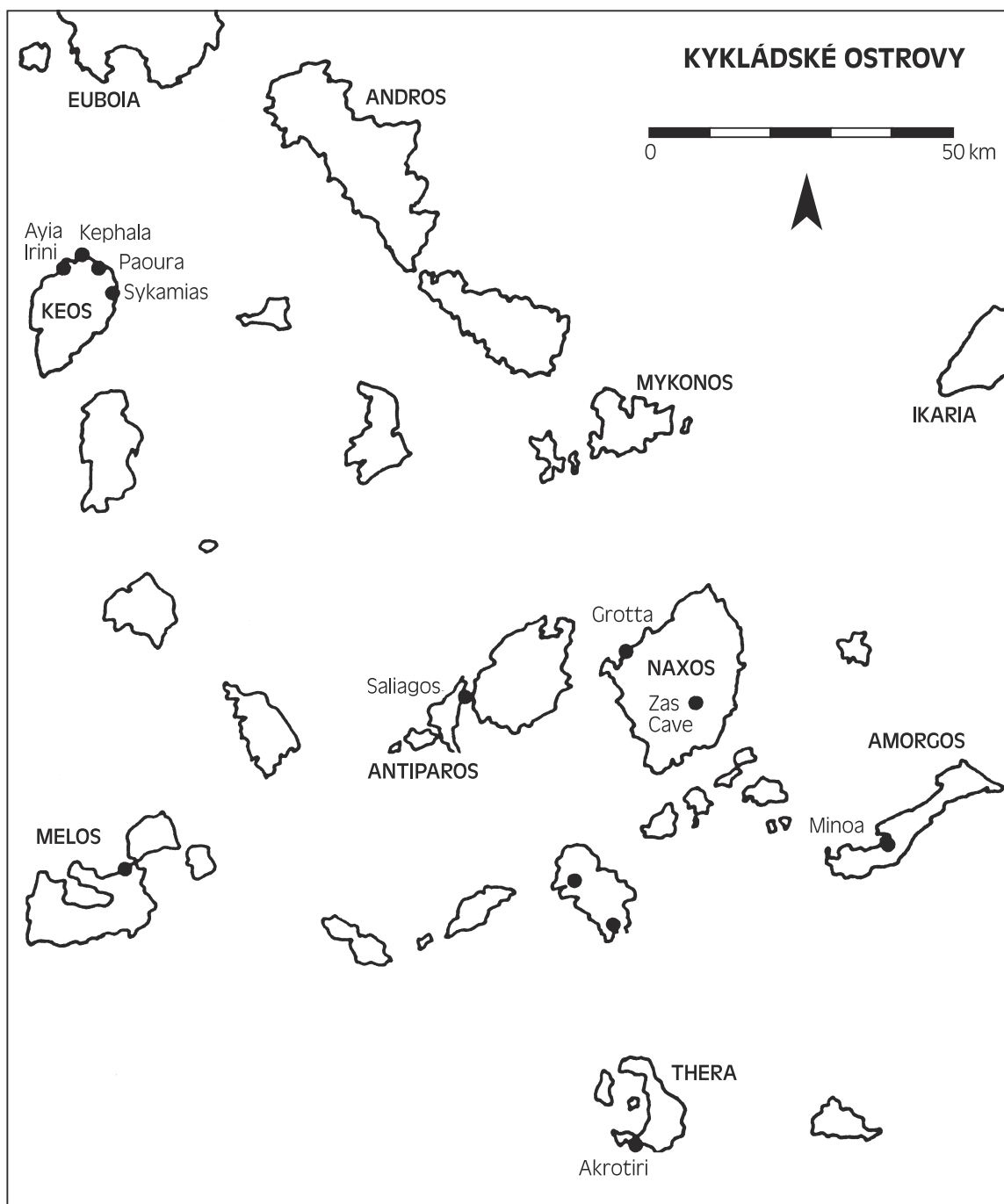

Obr. 4.3 Kréta. Předkeramické a raně neolitické osídlení ostrova (podle Cherry 1990, fig. 2).

Zcela odlišná situace je na **Krétě**. Spolehlivé doklady o předneolitickém osídlení odtud nemáme, ale dobře je doložena koexistence lidí a pozdně pleistocenních savců v pozdějších obdobích. Hovoří se o tzv. H.E.D. fauně, kterou tvořili trpasličí kůň, slon a jelen, z dalších zvířat pak obří hlodavci a hmyzožravci, jezevec, kuna a vydra. Typická je absence velkých masožravců a jiných predátorů. Trpasličí formy zvířat asi přečkaly a člověk je zcela nevyhubil. V neolitických vrstvách Knossu jsou kosti divokých zvířat nepočtené (jelen, jezevec, kuna, myš), s výjimkou trpasličího jelena asi nebylo příliš co lovit. Jsou však doloženy domestikované druhy (ovce, kozy, prasata, hovězí dobytek, psi), které sem musely být dovezeny. Od pozdního neolitu přibývá osel, jelen a zajíc a v mínojské etapě doby bronzové kůň, jelen a vepř.

Dalším specifickým rysem Kréty je řídké a vzácné osídlení, které přetrvalo až do 4. tisíciletí BC (cal). Nejstarším je akeramické neolitické osídlení ze 7. tisíciletí BC (vrstva X) Knossu předcházející palácům doby bronzové. Už od počátku jsou zde doloženy ovce, kozy, prasata, hovězí dobytek a psi, obilniny a zelenina, které sem musely být dovezeny kolonisty.

Jiné akeramické sídliště na Krétě zatím zjištěno nebylo, a dokonce i z raného neolitu (EN) je bezpečně doloženo jen několik sídlišť (Knossos, Lera Cave, Gerani Cave), přestože se po přehodnocení výzkumů očekává, že další přibudou. Až období mladého a pozdního neolitu tvoří většinu lokalit neolitické mapy ostrova.

Obr. 4.4 Kyklády, archeologické lokality zmíněné v textu (podle Cherry 1990, fig. 3). ■

Naznačený vývoj dobře dokumentuje i samotný rozvoj osídlené plochy na lokalitě Knossos. Jestliže v akeramické fázi neolitu činil rozsah sídliště odhadem 0,35 ha, na konci neolitu se zvětšil na 4 - 5 ha. Pro takovou situaci nejsou na Kypru žádné paralely. Kontinuální osídlení jedné lokality tam není srovnatelně doloženo.

Opět odlišná je situace na menších ostrovech, v Egejském moři většinou uspořádaných do souostroví. Hlavním problémem je tu však stav poznání. Podle výsledků archeologie se zdá, že velký počet z nich byl osídlen poprvé až během rané doby bronzové. Zatím nelze rozhodnout, zda je tato situace dána i změnou hladiny moře od konce pleistocénu. Pokud ano, pak by zřejmě značná část pobřežních sídlišť zůstala ukrytá pod současnou hladinou moře.

Typickým příkladem je souostroví **Kyklády**. Jen méně než 20 % lokalit je z doby starší než bronzová a přes 70 % z nich bylo osídleno až od jejího konce. Výzkumem narůstá jen počet malých lokalit. Na ostrově Naxos je na pozdně neolitických (LN) lokalitách Grotta a Zas Cave doložena keramika podobná té z lokality Saliagos. V Zas Cave výzkum doložil stopy ohnišť, zbytků potravy, obsidiánu a kostěných nástrojů. Z mladších chalkolitických vrstev pochází větší množství předmětů z mědi, většinou jde o ploché sekery a šídla. Podobný pozdně neolitický archeologický materiál je znám z Akrotiri na Théře a Minoa na Amorgosu. Do stejného období lze snad řadit i tmavě pálenou keramiku z Agia Irini na ostrově Keos a do samého závěru neolitu i lokality Kephala, Paoura a Sykamias. Nelze opomenout i zdroje obsidiánu z ostrova Mélos. Přestože byla tato surovina s jistotou dopravována na pevninu už od mezolitu, ze samotného ostrova jsou známy až lokality z rané doby bronzové (EB). Toto datování platí i pro lokality z ostrova Ios.

Tyto malé skupinky lokalit by mohly mít vztahy k ostrovům na jihovýchodě Egejského moře, ostrovu Euboia a pobřeží Attiky a relativně hojnějším nálezům z ostrova Saliagos u Antiparu a Kephaly na ostrově Keos. V této souvislosti se hovoří o kultuře Saliagos, která patří konci 5. a 4. tisíciletí BC (cal).

9. září 1995 Vstáváme ve čtyři hodiny a člun vyplouvá v 5.50. Hladina je klidná, svítí měsíc. Projíždíme podél pobřeží ostrova Ikaria. Zdá se, že rychlost našeho plavidla je větší než včera při plavbě z ostrova Samos. Až do třinácti hodin stereotypně pádlujeme do poslední osady na západním cípu Ikarie. Jmenuje se Nikolaos. Tady přenocujeme.

Malá skupinka z nás vyjíždí na jachtě ještě dál, abychom viděli Mykonos. Jsou patrné čtyři ostrovy, největší z nich je Naxos. Mykonos je daleko.

Pro naši plavbu na dlabaném člunu napříč Egejským mořem jsme volili trasu podél jižního pobřeží ostrovů Ikaria, Mykonos, Tinos a Andros. Podle současného stavu poznání nebyl žádný z nich v neolitu prokazatelně osídlen. Snad je to skutečně dáno stavem výzkumu, protože v jižnější části Kykládských ostrovů je alespoň několik lokalit. Dosažitelnost ostrovů byla těžko vážnější překážkou. Vzdálenosti mezi

nimi se většinou pohybují okolo pouhých pětadvaceti kilometrů. Tuto trasu jsme volili právě pro nejkratší přejezdy mezi ostrovy.

Další velkou výhodou našeho postupu je to, že plavba při jižním pobřeží je chráněna před větrem. Doložila to naše trasa podél všech zmíněných ostrovů. Zde byl vždycky klid nebo alespoň relativní klid.

Plavba na dlabaném člunu vytváří i pocity, které si právě na ostrovech uvědomujeme. Může to být pocit cestujícího na trase odněkud někam nebo také pocit trosečníka zavřeného uprostřed neklidných vod. Poznali jsme oba, ten druhý právě na konci Ikarie.

10. září 1995 První setkání s domorodci včera v Nikolaos nebylo právě přívětivé. Po ukončení diskusí spíme i s našimi zavazadly na terase vysoko nad mořem. Dlabaný člun jsme přetáhli ke slípu, aby jej bylo možné vytáhnout na břeh.

Dnes se každý probudil, kdy potřeboval. Fouká totiž silný vítr, ve kterém by se nedalo plout. Režisér Zdeno Zvonek chtěl ráno dojet na zodiaku ke kotvící jachtě, ale minul ji a vítr ho nesl na moře. Ještě že jsme již všichni nespali. Zachránila ho jachta, jejíhož kapitána se podařilo probudit.

Vládne nejistota z počasí. Jsme přece jen suchozemci. Odpoledne v trojici jdeme na prohlídku okolí. Protože suchý ostrov nemá téměř žádné vyšší porosty, překvapila nás nad vesnicí borovice černá o průměru čtyřiceti centimetrů. A na starém kamenném stavení byl použit nad vchodem asi padesát centimetrů silný dřevěný překlad. Zdá se, že podobné porosty by tu mohly vyrůst.

Snažím se sledovat život ostrovanů. Zaujaly mne chlívky pro domácí zvířata vestavěné do skály a využívající velké balvany jako stěny. Pěstování obilí umožňují úzké terásy, které však byly většinou už opuštěny. Vrstva půdy je velmi tenká. Mimo to je zde k vidění vinná réva, fíky, mandle a trocha zeleniny. Kozy se pasou na suché trávě a několik prasat leží ve stínu velkých kamenů. Jediné, co by mohlo zdejší obyvatele uživit, jsou vinice a rybolov. Malý přístav je i našim oblíbeným místem. V rybářských sítích je zde k vidění i druh malého žraloka.

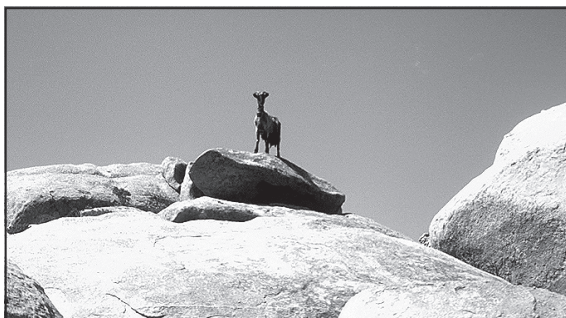
S našim kapitánem jsme se dohodli na další průzkumné plavbě za mys. A udělali jsme dobře. Na otevřeném moři začal foukat silný vítr a vlny se blížily výškou dvěma metry. K překonání vzdálenosti na Mykonos jsme počítali s plavbou trvající noc a den. Ani dnes se však nepojede. Do deníku napíšu: Jsme zajatci ostrova Ikaria.

11. září 1995 Příštího dne jdeme na mys pěšky. Situace na moři za nás silně přitahuje. Vlny se nezměnily. Alespoň tak se to zdá z výšky podle bílých hřebenů. Ještě očekáváme předpověď počasí.

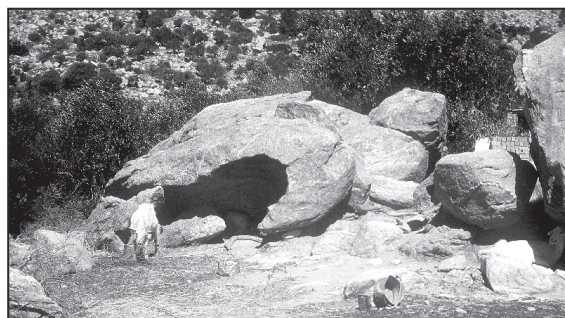
Na horské cestě jsme narazili na maličký pramen vody. Vůbec se nehodil k vyprahlé skalnaté krajině. Je však důkazem toho, že i na takovém ostrově jako je tento by šlo přežít. Na naší cestě jsme se setkali na Samosu i s poloslanou vodou ze studní v blízkosti moře. (Taková možná byla i voda ze studní v Atlit-Yam na prehistorickém pobřeží Izraele.) Vodu v nádržích jachty pro naši potřebu ale nejčastěji doplňujeme u hydrantů v některých přístavech.

Obr. 4.5 Samos. Možné úkryty pro člověka se najdou i na ostrovech. ■

Obr. 4.6 Ikaria. Není patrné, zda jsou tyto kozy domácí a čím se vlastně živí. ■

Obr. 4.7 Ikaria. Skalní "chlívky" domácího zvířectva v Nikolaosu. ■

Obr. 4.8 Ikaria. Čekání na počasí, Nikolaos. ■

Večerní předpověď počasí v malé hospůdce v Nikolaos předvídá na zítřek sílu větru čtyři až pět stupňů. Víme, že ani zítra nevyplujeme. Do deníku přibude zápis: Čas spěchu a shonu moderní civilizace začínáme chápat zcela jinak. Neplatí to co chceme nebo musíme, ale to, co je možné.

12. září 1995 Po návratu z pěšího průzkumu za mysem nám domorodci hlásí, že vítr má sílu tři až čtyři stupně. Vážně přemýšlíme o výjezdu. Potraviny docházejí. Zítra musí jachta určitě vyjet na Mykonos. Dva členové expedice odjíždějí podle plánu domů a z Nikolaos by se nikam nedostali. Počkáme na předpověď. Čtyři stupně.

Naše vztahy s domorodci dostaly přívětivější podobu. Silným důvodem je však jistě i to, že míříme dál. Nejsme totiž obvyklými turisty a peníze za pár piv v hospůdce nikoho zřejmě nenadchnou. Nutná je otázka, jak takové vztahy fungovaly v prehistorii. Projížděla plavidla územím nikoho nebo střeženými oblastmi? Rozhodovala rovnováha sil o klidném přistání? Nevíme.

14. září 1995 Projevem právě takové síly jsou naše setkání s pobřežní policií. Místem jednoho z nich je Mykonos.

Po legendárním nočním vyloštění a strastiplné plavbě z Ikarie (viz kapitola 3) jsem se probudil ráno první. V noci štípali komáři, ale každý z nás jim to zřejmě prominul. Pocit z pevné země pod nohama za to stál. Vychutnal jsem si tu chvíli...

Naše plavba podél pobřeží trvala čtyři hodiny a délkou nepřesáhla jedenáct kilometrů. Foukal silný vítr. Naše jachta zůstala daleko za námi. Na jednom z výběžků do moře jsme uviděli naše kluky. Prozradila je známá plachta stanu na skalách u moře. Radostně skákali k pobřeží a mávali.

Vychutnat si naše setkání nám překazili policisté opět plující na civilní lodi - tentokrát s turisty. Nebylo možné nepřijmout nabídku hozeného lana a nechat se odtažit ke břehu. Začala hlubší kontrola. Dojíždí i jachta. Kapitánovi odebrali doklady. Všem pasy. Přijíždí i náš zásobovací automobil. Se zástupci policie se máme setkat v nedalekém městě Mykonos.

V 18 hodin jsme navštívili policejní stanici. Odbyli nás s tím, že se máme dostavit za dvě hodiny. Okolnost, že by naše cesta mohla být přerušena, nepřináší optimismus. S lékařem a kapitánem procházíme přístav a hezké uličky města. Před 20. hodinou jsme opět na stanici.

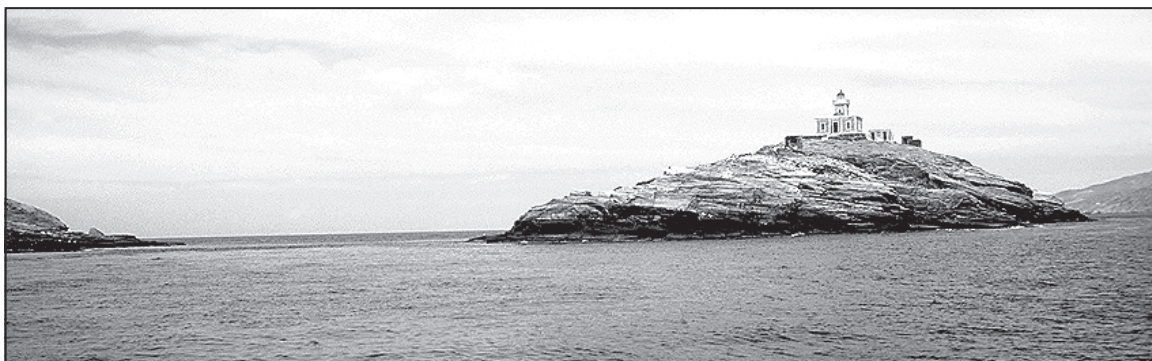
Zástupci policie přišli v civilu. Dlabaný člun podle nich nemá žádné doklady, což je pravda. Dozvěděli jsme se také, že nás v bouři při plavbě na ostrov viděl vrtulník a bylo po nás vyhlášeno pátrání. „Malá jachta táhne dřevěný člun plný lidí“, zněla zpráva. Policisté dostali z ministerstva příkaz k našemu zadržení.

Čas na stanici plynul podivným tempem. Šéf policistů nakonec příkaz roztrhal před našima očima. Můžeme jet dál. Nebo ne? Vlastně jsme se zapomněli zeptat.

Spíme na pláži u člunu. Zase všichni.

Obr. 4.9 Tinos. Další ostrovy jsou na dohled. ■

Obr. 4.10 Tinos - Andros. Úžina mezi ostrovy. ■

16. září 1995 Druhý policejní příběh je trochu odlišný. Navečer minulého dne (tj. 15. září) jsme přirazili u břehu asi pět kilometrů od města Tinos na stejnojmenném ostrově. Dnes bylo cílem posádky přejet s dlabaným člunem pouze za přístav, aby byl člun připraven na další plavbu. Tento den byl vyhlášen odpočinek.

Při příjezdu ke břehu jsme očima sledovali muže, který zastavil auto u policejní stanice. Mířili jsme do stejných míst, protože na břehu spal zbytek posádky. Ze stanice vyběhli dva policisté. Vítězoslavně se ženou k nám. Přistáváme. Jdu k nim. Zdravím. Tváří se nepřátelsky. Nutí nás usednout na pláži. Nesmíme odejít. Přichází posily, ale nikdo nemluví anglicky.

Naši kluci na břehu zavolali doktora a kapitána. Máme na sobě stejná expediční trička, ale jedni z nás jsou zločinci a druzí alespoň vyjednávající. Napětí pomalu ochaňuje. Ukázalo se, že nejsme Kurdové ani Jugoslávci. Policisté se pomalu vytrácejí z pláže. Povolení k další plavbě se nakonec podařilo dojednat. Ale už je nám jasné, že na pobřeží mezi ostrovy platí: Kdo přichází z moře, je podezřelý. Platilo to i v prehistorii? Těžko si můžeme myslet, že by ostrovy byly liduprázdné.

Otázkou další je samozřejmě přízeň přírodních podmínek, které ovlivňují plavbu. I přes relativní klid na jižní straně ostrovů se podmínky plavby neustále měnily. Po klidné plavbě podél Ikárie a bouři před ostrovem Mykonos byla další přeplavba mezi

ostrovy ovlivněna tentokrát jižním větrem. Při plavbě na Tinos 15. září směřovaly vlny i vítr zleva. Situace však nebyla nijak vážná. Důkazem toho je skutečnost, že to zvládla i čerstvá posádka z Mykonu, která na moři pádlovala poprvé. Několik hodin však trvalo než pádla přestala narážet o sebe. Vše se brzy srovnalo, ale bylo dobře znát, že zkušenost začíná nabírat na významu.

Příští den **17. září** jsme urazili dokonce 35 kilometrů během 11 hodin a minuli úžinu oddělující ostrovy Tinos a Andros. Tento průliv tu v prehistorii zřejmě neexistoval, zato v námořních příručkách moderní doby je místo považováno za náročné. Snad jsme měli štěstí.

I **18. září** byla plavba klidná. Takový stav mořské hladiny vede k monotónnosti v pádlování a člověk si přestane vážit klidu plavby. Lidská nevďěčnost je nekonečná. Naším cílem byl přístav v Gavriónu schovaný v hluboké zátocě na jižním pobřeží ostrova. Do ní jsme však vjížděli již s vlnami a větrem z pravoboku.

19. září se téměř opakuje drama plavby na Mykonos. Už od noci foukal silný vítr. Při výjezdu z ostrova se vlny zvětšují. Zanedlouho je situace srovnatelná s plavbou na Mykonos. Po čtrnácti kilometrech jachta bere člun do vleku. Škoda, že lépe nerozumíme počasí. Okolo 13 hodiny vjíždíme do zálivu Karystos na ostrově Euboia. Překonali jsme téměř třicet kilometrů.

Jedním z nesporných výsledků obou náročných plaveb mezi ostrovy je to, že dlabaný člun jako typ jednoduchého dávného plavidla obstál v náročných podmínkách. Obstály však i jeho posádky? Jednou z možností je, že na těchto trasách bývá alespoň pár dnů do roka lepší počasí. Po ukončení expedice se však Řekové o těchto úsecích vyjadřovali s velkým respektem. Takže o zásadně lepších podmínkách plavby lze zřejmě pochybovat.

Obr. 4.11 Andros. Bouře propuká i při vyplutí na Euboii. ■

Druhým řešením mohly být zkušenosti člověka s námořní plavbou. Projevilo se to i na nás. Mnozí z posádky chtěli plavbu na ostrov Euboia dokončit. Nebo alespoň se o to déle snažit. Rostla důvěra v naše plavidlo. Lidské schopnosti mají netušené možnosti. Zvláště z pohledu lidí zhýčkaných moderní technikou. V tomto ohledu jsme i my při naší plavbě v roce 1995 stáli na prahu možností prehistorických lidí.

To může, i když mezerovitě a problematicky, doložit archeologie.

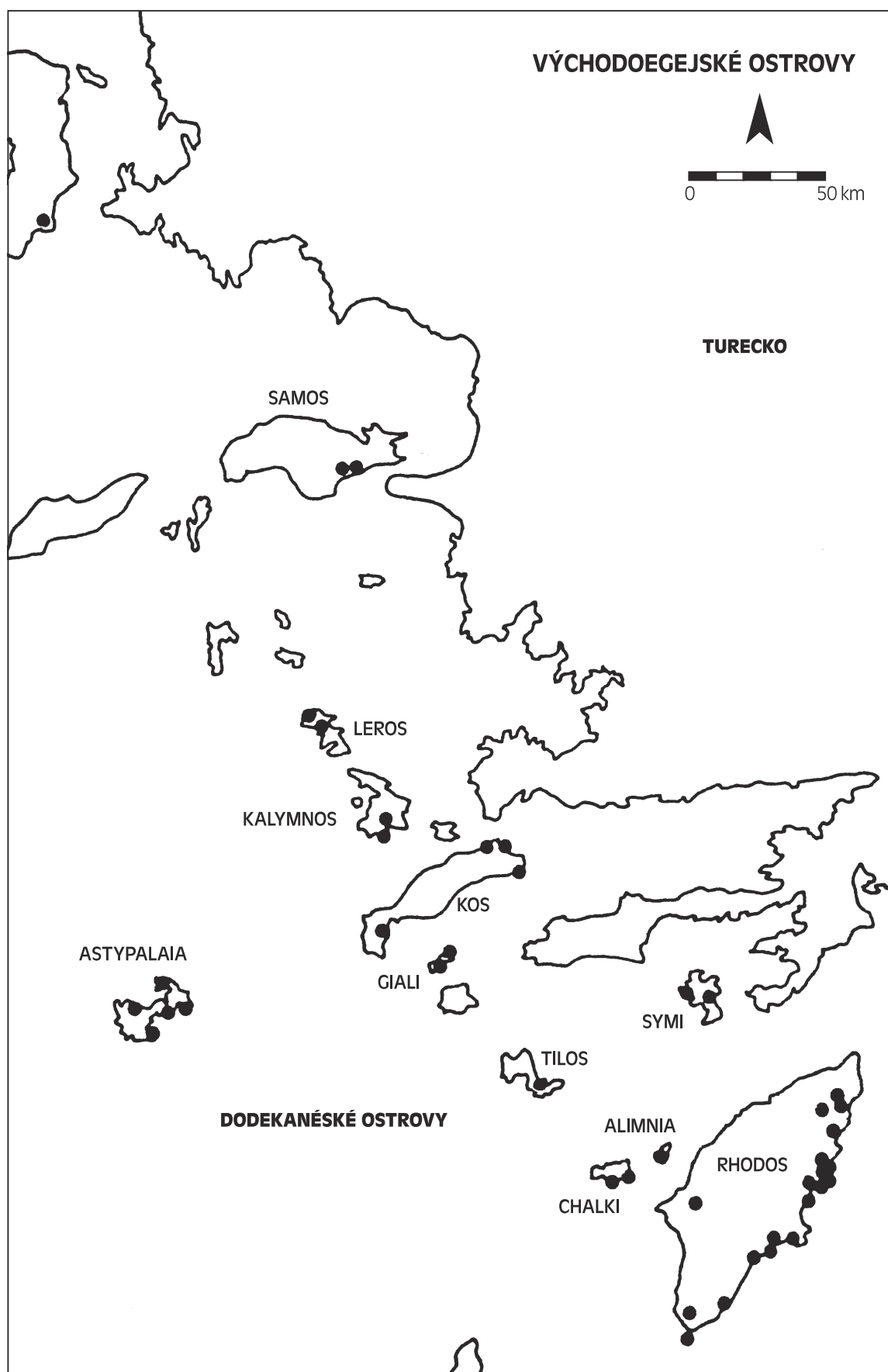
Neobvyklá je situace v osídlení souostroví **Sporady a ostrovů severní části Egejského moře**. Ostrovy Thasos a Euboia byly v době glaciálního maxima součástí pevniny, a proto v případě jejich starého paleolitického osídlení nešlo o ostrovní kolonizaci. Stejně staré nálezy pocházejí i ze Sporad, které však mohly být rovněž součástí pevniny.

Z pozdějšího období poskytl archeologický výzkum z lokality Agios Petros na ostrově Kyra Panagia početnou malovanou keramiku, sošky a kamenné a kostěné nástroje. Místo bylo osídleno od závěru raného do středního neolitu, tj. asi od konce 6. do poč. 4. tis. BC (cal). Data odpovídají vazbám na thessalskou pevninu, jižní Balkán a Anatolii. Ještě o trochu starší materiál (z poloviny 6. tisíciletí) je znám z lokality Papa to Choma na Skyru. Osídlení Sporad lze předpokládat z thessalské pevniny a je nejméně o tisíc let starší než na Kykládách.

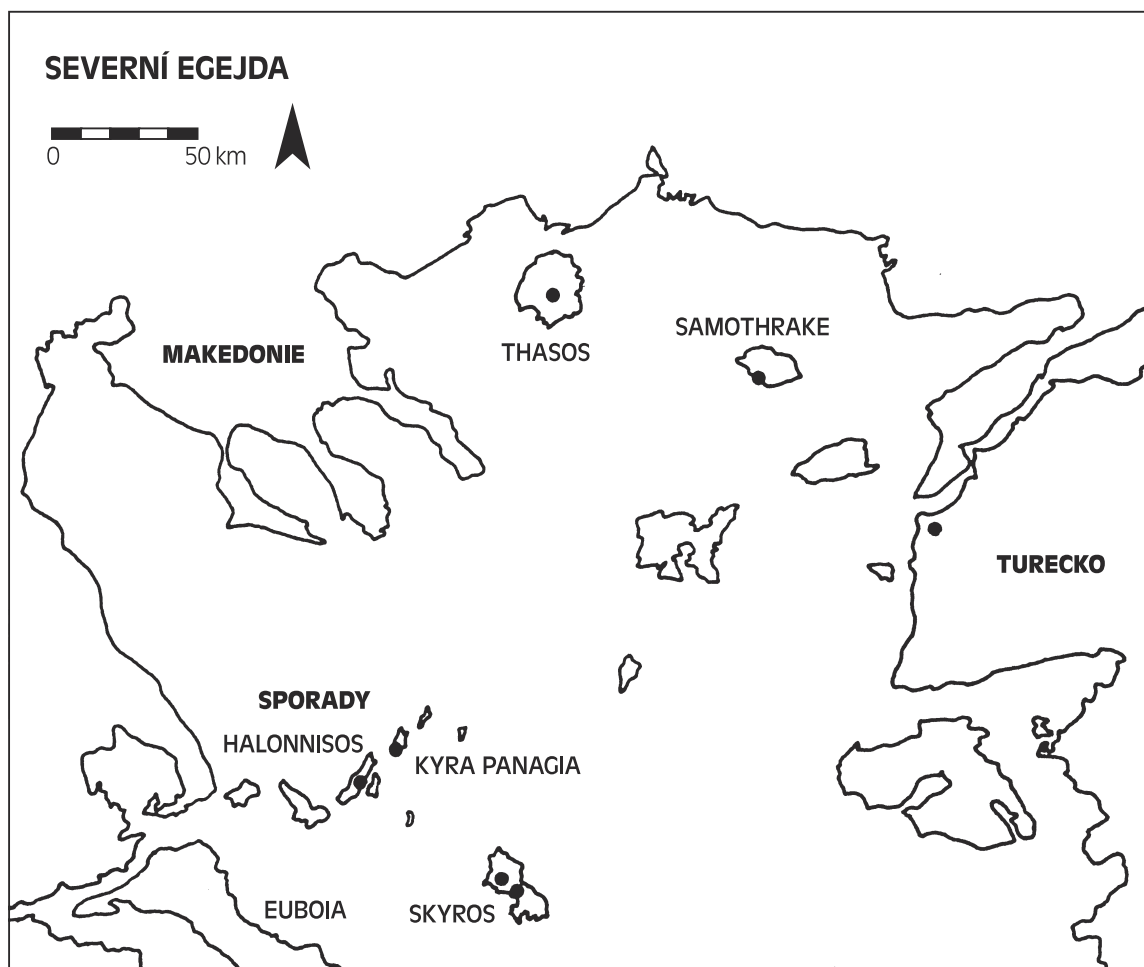
Neolitické osídlení, i když pozdější, je známo i z dalších ostrovů. Mimo ostrova Lemnos se stratigrafie tellu zkoumaného na Samothráké váže k závěru neolitu, několik sídlišť až ze středního neolitu je známo i z ostrova Thasos.

Velice postoupil v posledních letech výzkum v souostroví **Dodekanesy a na východoegejských ostrovech**. Dnes je zde známo na 80 prehistorických lokalit. Většinou jde o malé pobřežní lokality z mladého a pozdního neolitu. Podle pozůstatků hmotné kultury mají vztah k mladému chalkolitu západní Anatolie. Kvalita archeologických dokladů osídlení však není srovnatelná. Některé i malé ostrovy (jako např. Giali) mají i několik lokalit, žádný ale neposkytl starší materiál, který by dokládal možnou cestu na Krétu. Pozdně neolitické lokality pochází i z Chiu a ostrova Psaros. Ikaria poskytuje doklady osídlení až z rané doby bronzové.

Pro úplnost lze doplnit, že **Iónské ostrovy** Kephallenia, Zakynthos a Ithaka byly v době glaciálního maxima spojeny a ostrov Leukas nebyl nikdy dál než 20 kilometrů od pevniny. Archeologické nálezy z lokality Nea Skala na Kephallenii mají stáří 50 000 let, ale další datované nálezy pocházejí až z rané doby bronzové. Na ostrově Leukas jsou nálezy z mladého neolitu. Ostrov Korfu se známou lokalitou Sidari z 8. tis BP v této době pravděpodobně nebyl ostrovem, proto nejstarší osídlení Iónských ostrovů, s výjimkou Kephálenie, patří dokonce mladému neolitu.

Obr. 4.12 Dodekanesy a východoegejské ostrovy, označené lokality jsou většinou z pozdního neolitu (podle Cherry 1990, fig. 5). ■

Obr. 4.13 Sporady a severní část Egejského moře, lokality osídlené v neolitu (podle Cherry 1990, fig. 4) ■

I přes mezery v našem poznání nejstaršího osídlení ostrovů východního Středomoří lze 7. tisíciletí BC označit za období námořní aktivity, která vedla k osídlení velkých ostrovů. Krétský akeramický neolit je chronologicky paralelní s protějšky na Kypru. Struktura osídlení je však zcela odlišná. Je možné, že to dokládá odlišnou kolonizační strategii a historii osídlování. Jiná je situace na menších ostrovech, kde motivem jejich kolonizace asi nebylo využívání jejich zdrojů obživy. Tato pozice patřila spíše ostrovům velkým, které však neleží na možných komunikačních trasách. I některé malé brzy osídlené ostrovy, jako souostroví Sporady, lze pokládat za využívané spíše z důvodů dobré dosažitelnosti z pevniny. U ostatních je nápadná koncentrace byt mladoneolitického osídlení na jejich pobřeží. Jde o malá sídliště. Ta starší mohou dnes ležet pod mořskou hladinou.

